

РОЗДІЛ 1 ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ

УДК 37.022

Аргута О. І., ст. магістратури педагогічного факультету; науковий керівник – Марчук О. О., к.пед.н., доцент (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Анотація. У статті досліджено та обґрунтовано актуальність проблеми та умови підготовки майбутніх вчителів до формування здоровозбережувальної компетентності молодших школярів. Визначено мету, завдання формування здорового способу життя учнів початкової школи. Проаналізовано вміння та навички, які є основою для здійснення здоровозберігаючої діяльності майбутніх учителів у загальноосвітніх навчальних закладах та розкрито наявні на сьогодні суперечності, які гальмують належну реалізацію цього процесу.

Ключові слова: школярі, вчителі, педагогічні умови, здоров'я.

Abstract. The article investigates and substantiates the relevance of the problem and the conditions of preparation of future teachers for the formation of health competence of the primary school students. The purpose, the task of forming a healthy lifestyle of primary school students is determined. The skills and abilities that are the basis for the implementation of healthy activities of future teachers in secondary schools are analyzed and the current contradictions that hinder the proper implementation of this process are revealed.

Key words: students, teachers, pedagogical conditions, health.

Актуальність проблеми формування навичок здорового способу життя, насамперед, визначається погіршенням здоров'я підростаючого покоління, слабка фізична підготовленість школярів ставлять нові вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі, задля підвищення їхньої грамотності в галузі збереження і зміцнення духовно-морального, соціального, фізичного та психічного здоров'я молодших школярів, пропагуванні здорового способу життя, фізичного виховання і спорту. Для того, щоб правильно здійснювати здоровозбережувальну діяльність, на нашу думку, студенти повинні бути

валеологічно освічені, володіти відповідними вміннями й навичками, і самі бути прикладом, дотримуватися здорового способу життя [1; 2].

Необхідність виховання здорової дитини зазначена у законодавстві України, держава спрямовує свою політику в галузі освіти на забезпечення здоров'я людини в усіх її складових: духовній, соціальній, психічній, фізичній. Це здійснюється через розвиток ефективної здоров'язбережувальної освіти, повноцінне медичне обслуговування, створення екологічно сприятливого життєвого простору, залучення до фізичної культури і спорту всіх учасників навчально-виховного процесу [3].

Науковці приділяють значної уваги проблемам підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності, зокрема, пов'язаної і зі здоров'ям дітей. Так, предметом досліджень учених були: теорія валеологічної освіти (Г. Зайцев, В. Колбанов, Г. Кураєв, Л. Татарнікова, А. Щедрина та ін.); розкриття змістових та організаційних аспектів підготовки майбутнього вчителя до діяльності із забезпечення здоров'я дітей та учнів (М. Віленський, А. Вульфович, О. Ковальова, С. Лебедченко, І. Нікулін, Л. Овчиннікова, О. Осолодкова, Ф. Собянін, О. Трещева та ін.); формування готовності студентів педагогічних закладів вищої освіти (ЗВО) до здійснення здоровозбережувального навчання молодших школярів (Л. Аллакаєва, М. Мелічева, О. Новослободська); різноманітні аспекти проблеми валеологічного виховання й освіти були предметом досліджень таких науковців, як Н. Абаскалової, Г. Брад'юк, О. Вакуленко, В. Горашука, Л. Дихан, О. Дубогай, О. Міхєнко, С. Свириденко, Л. Татарнікової та ін.

Висвітлення загальних питань щодо реалізації валеологічного підходу, обґрунтування його системної ролі для педагогічної теорії і практики прослідковується у роботах Г. О. Нагорної, Т. К. Грузєва, Т. К. Кульчицької, С. І. Горчака, Л. П. Сущенко. У наукових працях Ю. Лісіцин, Р. Поташнюк, Л. П. Сущенко розкрито сутність педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до формування окремих аспектів здорового способу життя; система валеологічних знань і вмінь була предметом дослідження М. Лалонд, валеологічною компетентністю цікавилася низка вчених, зокрема, Д. Д. Венедиктов, С. С. Волкова, О. В. Цар'юк, Ю. І. Шадіметов, валеологічною підготовленістю – А. В. Мудрик, теоретичною і практичною готовністю – С. О. Свириденко, вищезазначені питання, визнані важливим результатом професійно-педагогічної підготовки.

Метою статті є дослідження педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до здоровозбережувальної компетентності молодших школярів.

Одним із найважливіших завдань системи освіти в Україні є навчання особистості відповідального ставлення до власного здоров'я і до здоров'я людей, які їх оточують. Формування навичок здорового способу життя, ціннісного ставлення до власного здоров'я має закладатися з молодшого шкільного віку. Сьогодні велика кількість дітей має відхилення у здоров'ї і слабку

фізичну підготовку, це пов'язано з великими обсягами навчального навантаження молодших школярів, порушенням чергування праці та відпочинку, зменшенням рухової активності учнів.

Логічно, що це завдання покладається державою на вчителя: основна увага полягає у підготовці нового покоління педагогів, підвищенні їхньої культури, професійної кваліфікації та соціального статусу до рівня, що відповідає їхній ролі в суспільстві.

Педагогічними умовами підготовки майбутніх учителів до формування здоровозбережувальної компетентності молодших школярів у навчально-виховній діяльності є спеціально організовані обставини, що впливають на розвиток професійних та особистісних якостей студентів, сприяють формуванню в них культури здоров'я, дотримання ними здорового способу життя й забезпечують результативність навчально-виховного процесу вищого навчального закладу у формуванні їхньої готовності здійснювати здоровозбережувальну діяльність з молодшими школярами [3].

Здоровозбережувальна компетентність – це комплекс знань, умінь, ставлень та цінностей, які спрямовані на збереження і укріплення здоров'я на уроках та в позаурочній діяльності. Формувати цю компетентність допомагає емоційний комфорт на уроці, розв'язання задач валеологічного змісту, проведення валеопауз, хвилин рухової активності.

Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування здоровозбережувальних навичок і вмінь у молодших школярів буде більш ефективною, якщо в навчальному процесі закладу вищої освіти реалізувати такі педагогічні умови:

- забезпечення позитивної мотивації студентів на здійснення здоров'я-збережувальної діяльності з учнями початкової школи;
- взаємозв'язок валеологічної освіти з дисциплінами гуманітарного, соціально-економічного, природничо-наукового, професійного та практичного циклів фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи;
- насиченість процесу фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи інтерактивними методами навчання, спрямованих на формування здоровозбережувальної компетентності;
- залучення майбутніх учителів початкової ланки освіти до фізкультурно-оздоровчої та спортивно-ігрової діяльності.

Незважаючи на це, аналіз наукових джерел свідчить, що у вітчизняній педагогіці не приділено належної уваги теоретичним і методичним засадам формування готовності майбутніх учителів початкових класів до здоровозбережувальної діяльності. Збереження фізичного і психічного здоров'я дитини, сприяння її гармонійній особистісній та соціальній адаптації – головна проблема роботи педагогічного колективу. Першим і найголовнішим завданням роботи учителів школи – захист, збереження і покращення здоров'я учнів. Реалізація цього завдання ґрунтується на розумінні педагогічним колективом

здоров'я людини як стану повного фізичного, психічного, соціального добробуту, а не просто, як відсутності хвороб чи фізичних дефектів. Саме на створення педагогічних умов, підвищення ефективності виховання культури здорового способу життя серед школярів спрямована робота учителів початкової ланки освіти: на навчання і виховання гармонійно розвиненої та здорової особистості.

У сучасних умовах до особистості вчителя висуваються підвищені вимоги щодо його професійних і особистісних якостей. Він має бути не лише висококваліфікованим спеціалістом-професіоналом у рамках викладання свого предмета, а й людиною високої валеологічної культури у своїй професії. Статус і роль учителя як професіонала і творчої особистості визначаються його валеологічною підготовленістю. Забезпечення радикального підвищення професіоналізму у поєднанні із загальною валеологічною культурою передбачає процес різнобічного розвитку майбутнього вчителя, формування гуманістичної педагогічної позиції на основі єдності професійної, суспільно-економічної і валеологічної підготовки [4].

Вирішення означених завдань потребує трансформації ціннісного змісту підготовки майбутнього вчителя, зокрема: уміння вести проектну, дослідницьку діяльність; бути не стільки реципієнтом і носієм цінностей, скільки дослідником оздоровчо-освітніх процесів, здійснювати їх валеологічний аналіз на основі системи знань і вмій про здоровий спосіб життя, створювати сприятливе середовище навчання і виховання учнів.

Однак, не зважаючи на важливість валеологічної підготовки вчителя, мають місце суперечності:

- між суттєвим підвищенням соціально-професійної значущості валеологічної складової педагогічної діяльності сучасного вчителя та низьким рівнем його підготовленості до забезпечення формування в учнів здорового способу життя;

- між станом теоретичної професійно-педагогічної та валеологічної підготовки вчителя і наслідками його практичної діяльності в конкретному навчальному середовищі;

- між наявними потенційними можливостями міжпредметної координації навчальних дисциплін у системі вищої педагогічної освіти, спроможності забезпечити цілісність, гармонійність, системність підготовки майбутнього вчителя до валеологічної педагогічної діяльності та домінуючим низьким рівнем її практичного втілення у навчально-виховний процес;

- між нагальною потребою становлення особистості як суб'єкта валеологічної діяльності та відсутністю науково-методичної системи, яка б забезпечувала реалізацію цих потреб.

Здоровий спосіб життя – це діяльність, спрямована на формування, збереження та зміцнення здоров'я людей, як необхідної умови для прогресивного суспільства в усіх його напрямках [2].

Беручи до уваги те, що 70 % свого часу дитина знаходиться у школі, тому саме цей навчальний заклад має давати знання та формувати вміння з організації здорового способу життя, діагностувати, обіргати та покращувати здоров'я дітей. В. Сухомлинський писав: «Піклування про здоров'я – це найважливіша справа вихователя» [4].

Діяльність загальноосвітнього закладу зі збереження та зміцнення здоров'я учнів, лише тоді може вважатися повноцінною та ефективною, якщо в повній мірі професійно та ефективно в єдиній системі реалізуються здоров'язберігаючі та здоров'яформуючі технології.

Аналіз існуючих здоров'язберігаючих технологій дає можливість виокремити такі два типи технологій у сфері збереження та зміцнення здоров'я: здоров'язберігаючі та оздоровчі.

Здоров'язберігаючі технології – це ті, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці в школі, та ті, що вирішують завдання раціональної організації виховного процесу (з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних вимог), відповідності навчального та фізичного навантаження можливостям дитини. До конкретних методів належать: диспансеризація учнів; профілактичні щеплення; забезпечення рухової активності; вітамінізація, організація здорового харчування (включаючи дієтичне); заходи санітарно-гігієнічного характеру, пов'язані з респіраторно-вірусними інфекціями, зокрема грипом.

Оздоровчі технології, спрямовані на зміцнення фізичного здоров'я учнів, підвищення потенціалу (ресурсів) здоров'я: фізична підготовка, фізіотерапія, ароматерапія, загартування, гімнастика, масаж, фітотерапія, музикотерапія. Деякі методи (наприклад, фітотерапія та гімнастика) залежно від характеру впливу та способів застосування і категорій учнів можуть використовуватись як у межах здоров'язберігаючих, так і в межах оздоровчих технологій [5; 6].

Аналіз праць дослідників проблеми здорового способу життя дає підстави говорити про те, що існує тісний взаємозв'язок між успішним навчанням і вихованням школярів, способом життя та станом їх здоров'я. Саме тому серед актуальних проблем теорії і практики педагогіки, одне з чільних місць займає підготовка вчителів, компетентних щодо здорового способу життя, визначення умов і факторів, які впливають на формування в учнів поняття про здоровий спосіб життя та шляхи його забезпечення.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, зазначимо, що сьогодні постає проблема формування валеологічної самосвідомості майбутніх учителів під час їхньої професійної підготовки. У вищій школі студенти повинні оволодівати валеологічними знаннями про фактори, що формують здоров'я людини, про принципи та елементи здорового способу життя, оволодівати навичками й уміннями самооцінки функціонального стану організму, а також оцінки здоров'я молодших школярів. Саме під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі формується професійна спрямованість

особистості майбутнього педагога, відбувається оволодіння педагогічною технікою і технологією, набуваються фундаментальні знання, тому необхідно допомогти студентам усвідомити цінність валеологічних знань, відповідальність за здоров'я (своє і дітей), виробити професійні та валеологічні ідеали [5].

На нашу думку, валеологічна освіта набуває особливої ваги під час підготовки майбутніх учителів до формування здоровозбережувальних компетентностей молодших школярів, яка повинна здійснюватись у межах таких напрямків, як: філософія, психологія, педагогіка, культурологія, соціологія, гігієна, екологія, безпека життєдіяльності та ін., оскільки встановлення зв'язків між раніше роздробленими елементами в навчальному процесі педагогічного вищого навчального закладу і створення системи, що має властивості цілісності, єдності і сукупності дозволять на якісно новому рівні підійти до змісту та шляхів підготовки майбутніх учителів до здоровозбережувальної діяльності.

1. Алексюк А. Педагогіка вищої освіти України: історія, теорія: підручник. К.: Либідь, 1998. 560 с.
2. Ващенко О. М. Організація навчально-виховного процесу з «Основ здоров'я в 1–4 класах»: навч. метод. Посібник Кам'янець-Подільський ФОП Сисин О. В., 2010. 167 с.
3. Говорун Р. Збереження здоров'я дітей – найважливіший аспект діяльності школи. *Початкова школа*. 2013. № 9. С. 8–9.
4. Луцук А. М. Сухомлинський В. О. про педагогічну майстерність учителя. Луцьк. 2003. 54 с.
5. Книш Т. Дослідження проблеми удосконалення професійної валеологічної підготовки педагогів-вихователів у вищих закладах освіти *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та вузі: зб. наук. пр.* Вип. 3. Рівне: «Волинські береги», 2002. С. 59–60.
6. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. Шкільний світ. К., 2001. 24 с.